

ВІДГУК

**офіційного опонента кандидата педагогічних наук, професора,
Коваленко Є.І. на дисертаційне дослідження Антипіна Євгена
Борисовича «Ідеї наступності трудового виховання дітей дошкільного та
молодшого шкільного віку у вітчизняній педагогічній думці (кінець ХІХ
– 30-ті роки ХХ століття)», подане на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук за спеціальністю
13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки**

Історико-педагогічні дослідження, в яких аналізується вітчизняний педагогічний досвід, є невід'ємною складовою розвитку педагогічної думки. Вони дають змогу осмислити історико-педагогічний процес в Україні як цілісне багатогранне явище. Досвід минулого є підмурівком сучасної педагогічної науки. Він допомагає досягнути в розвитку ту чи іншу проблему, дає змогу побачити нове, концептуально виокремити певні прогресивні ідеї.

Аналіз наукової літератури, проведений Є.Б.Антипіним, показав, що порушена дисертантом проблема цілісно, комплексно не досліджувалася, тільки окремі її аспекти висвітлювалися фрагментарно. Відсутність цілісного аналізу напрямів і специфіки розвитку проблеми наступності трудового виховання дітей дошкільного і молодшого шкільного віку у досліджуваній автором період, а також потреба звернення до педагогічної спадщини минулого як невичерпного джерела важливих прогресивних ідей для подальшого розвитку системи освіти України зумовили актуальність цього дисертаційного дослідження. Особливо сьогодні, в умовах, коли система дошкільної та початкової освіти знаходиться в процесі реформування.

Актуальність дослідження підсилюється ще й тим, що трудове виховання відіграє надзвичайно велику роль у цілісному розвитку особистості, воно уможливорює ґрунтовне ознайомлення з матеріалами, розвиває практичні уміння, створює умови для винахідливості й стимулює

ініціативність, а це сприяє розвитку самостійної діяльності та мислення і є фундаментом та сутністю творчості. Тому правильно організована дошкільна і початкова освіта відіграє надзвичайно велику роль у цілісному розвитку особистості.

В цілому структура дисертації струнка, логічна, включає вступ, три розділи, висновки до кожного розділу та загальні висновки, список використаних джерел (304 найменувань, в тому числі – 63 архівні справи), 9 додатків на 22 сторінках, 9 авторських таблиць. Загальний обсяг дисертації – 245 сторінок, із них основного тексту -194 с.

Переконливо представлено науково-методичний апарат дослідження, обґрунтовано наукову новизну, практичне значення отриманих результатів, відображено широку апробацію результатів роботи на науково-практичних конференціях.

Варто відзначити багатство джерельної бази дослідження. Дисертантом зібрано і проаналізовано значний за обсягом фактичний матеріал і на його основі проаналізовано ідеї наступності у трудовому вихованні дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в досліджуваній період.

До найбільш істотних і безперечних наукових здобутків, які містяться у дисертації та авторефераті, слід віднести те, що:

✓ автором вперше цілісно відтворено і проаналізовано процес становлення та розвитку ідеї наступності у трудовому вихованні дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в досліджуваній період (кінець ХІХ – 30-ті роки ХХ століття).

✓ з опорою на цілісний і системний підходи та класифікаційні ознаки структуровано загальний джерельний масив педагогічної літератури за темою дослідження (нормативно-правові документи, праці вітчизняних педагогів кінця ХІХ -30-х років ХХ ст., інтерпретаційні та дидактичні джерела);

✓ на основі розроблених критеріїв (соціально-економічний розвиток суспільства та педагогічна мета) охарактеризовано періодизацію розвитку ідеї наступності у трудовому вихованні дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в досліджуваний період. Визначено три періоди: I - імперська доба (1889 - 1917); II – період УНР (1917 – 1921); III – радянська доба (1919 – 1934);

✓ розкрито чинники, що впливали на динаміку розвитку ідеї наступності у трудовому вихованні дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в досліджуваний період (соціально-економічні, ідеологічні, організаційно-педагогічні);

✓ беззаперечним здобутком автора є аналіз законодавчої, науково-теоретичної та методичної бази організації навчально-виховного процесу у дошкільних закладах та початковій школі, що сприяли втіленню ідеї наступності у трудовому вихованні дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в досліджуваний період.

✓ на основі аналізу державних документів, програмно-методичних матеріалів, праць визначних науковців досліджуваного періоду та сучасних науковців розкрито теоретичні і практичні питання наступності у трудовому вихованні дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в досліджуваний період;

✓ систематизовано й проаналізовано ідеї вітчизняних педагогів кінця XIX – 30-тих років XX ст. з проблеми наступності у трудовому вихованні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку (праці А.Вержбицького, В.Фармаковського, Н. Лубенець, Т.Лубенця, С.Русової, О.Музиченка, Я.Чепіги, С.Сірополка, А.Гендрихівської, О.Дорошенко, Е.Яновської та ін.).

✓ проаналізовано структуру мережі виховних закладів для дітей дошкільного і молодшого шкільного віку в різні досліджувані періоди: дитячі садки, захисти, прихистки, майданчики, майданчики-клуби, школи, школи-клуби, дитячі колонії, денні дитячі будинки, дитячі клуби;

- ✓ розкрито форми співпраці державних і громадських організацій в здійсненні трудового виховання дітей дошкільного і молодшого шкільного віку;
- ✓ проаналізовано форми і методи роботи з трудового виховання в різновікових групах;
- ✓ визначено напрями і специфіку професійної підготовки вчителів і вихователів до здійснення трудового виховання дітей дошкільного і молодшого шкільного віку;
- ✓ розкрита роль всесоюзних, республіканських, обласних та громадських місцевих з'їздів, нарад, конференцій, конкурсів-оглядів у розвитку ідей трудового виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку;
- ✓ проаналізовано недоліки і помилки в організації наступності у трудовому вихованні дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в різні періоди визначених хронологічних меж (розрив між теорією і практикою; надмірна політехнізація дитячої праці в дитячих садках і початковій школі; заполітизованість (в радянську добу) та ін.);
- ✓ здобутком дисертанта є представлена в роботі бібліографія.
- ✓ науковий і практичний інтерес мають представлені в роботі додатки;

До нових фактів, одержаних здобувачем, слід віднести:

- багатий фактологічний матеріал про організацію роботи дошкільних закладів та початкової школи щодо реалізації ідеї наступності у трудовому вихованні дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в досліджуваний період;
- досвід діяльності українського дитячого клубу для учнів молодших класів (м.Київ, Кловський провулок, №4.).
- створення постійного музею і лабораторії ручної праці як центру підготовки працівників для дитячих установ усіх типів (М.Д.Лавріненко-Міщенко);

- відкриття зразкового дитячого садка (1917) С.Русовою, в якому проводилися показові заняття з дітьми, в т.ч. і з ручної праці;
- започаткування створення комплексів «дитячий садок-школа» для реалізації ідеї наступності в їх роботі;
- організація літнього оздоровлення дітей дошкільного віку у поєднанні з включенням дітей до суспільно-корисної праці.

Необхідно відмітити і те, що в результаті дослідження до наукового обігу введено маловідомі архівні та літературні джерела, які збагачують історію педагогіки новими знаннями та значно доповнюють уявлення про становлення і розвиток ідеї наступності у трудовому вихованні дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в досліджуваний період.

Виконане Антипіним С.Б. дослідження має значне практичне значення і для педагогічної науки, і для педагогічної практики. Воно полягає у тому, що його результати, нові документи, історичні факти, педагогічні ідеї суттєво збагачують історико-педагогічну науку і можуть бути використані у подальших дослідженнях розвитку як дошкільної, так і початкової освіти. Матеріали і результати дослідження можуть бути використані при вирішенні певних наукових та практичних завдань вдосконалення роботи дошкільних закладів і початкової школи в реалізації ідеї наступності у трудовому вихованні дітей, а також сприяти підвищенню якості підготовки педагогічних та управлінських кадрів для системи освіти при викладанні курсів історії педагогіки, педагогіки, проведенні спецкурсів та спецсемінарів з історії дошкільної та початкової освіти й зокрема внеску окремих персоналій в педагогічну думку України, а також при написанні підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій з теорії та історії дошкільної педагогіки та педагогіки початкової школи для вихователів, вчителів, науковців, студентів. Отримані результати знайдуть місце у діяльності теоретико-методологічних та методичних семінарів педагогічних кафедр вишів, у самоосвіті педагогічних працівників.

Загальна оцінка дисертаційного дослідження є позитивною.

Обґрунтовані теоретико-методологічні основи, адекватні меті і завданням методи дослідження, велика джерельна база забезпечили вірогідність одержаних дисертантом результатів.

Аналіз дисертації дає підстави зробити висновок, що поставлені завдання повністю виконано. Є.Б.Антипін володіє методами теоретичного аналізу, побудови наукового дослідження, узагальнення та аналізу одержаних результатів, основні ідеї і висновки, що становлять суть дисертації, сформульовані Є.Б.Антипіним самостійно.

Кількість наукових публікацій Антипіна Є.Б. за темою дослідження відповідає атестаційним вимогам: 11, з них 7 – у фахових виданнях України, 1 – у зарубіжному, 1- у науковому, 2 – у матеріалах конференцій.

Автореферат повністю відображає основні результати дослідження.

Зважаючи на вагому наукову новизну, теоретичну та практичну значущість виконаного дослідження рекомендуємо узагальнити результати і підготувати посібник для студентів: «Ідеї наступності трудового виховання дітей у працях вітчизняних педагогів».

У цілому позитивно оцінюючи виконану Антипіним Є.Б. дисертаційну роботу, висловлюємо окремі зауваження і побажання:

1. У дисертації достатньо широко висвітлено особливості впровадження ідей наступності трудового виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в дошкільних установах (у різні періоди та етапи), однак робота значно виграла б, якби автор детальніше зупинився на аналізі впровадження означених ідей у початкових школах різних типів в першому періоді (церковнопарафіяльних, земських тощо).
2. У роботі на сторінках: 77 (розділ 2 «Внесок вітчизняних педагогів у розвиток ідей наступності у трудовому вихованні дітей дошкільного та молодшого шкільного віку наприкінці XIX – 30-х років XX ст.») та с. 133, 150 (розділу 3 «Особливості реалізації ідей наступності в практиці трудового виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку (кінець XIX – 30-ті роки XX ст.») подано матеріал про започаткування в м. Києві діяльності

музею ручної праці. Варто було б детальніше описати функції цього музею, зміст колекцій і подати такий матеріал у додатках.

3. Доцільно було б виокремити перспективні ідеї наступності трудового виховання, що можуть слугувати для модернізації сучасної дошкільної та початкової освіти.

Проте, висловлені зауваження суттєво не впливають на сприйняття змісту роботи і на загальну позитивну оцінку проведеного Є.Б.Антипіним наукового дослідження.

Аналіз дисертаційної роботи, автореферату та опублікованих праць дисертанта дає підстави констатувати, що дисертаційне дослідження Антипіна Євгена Борисовича «Ідеї наступності трудового виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку у вітчизняній педагогічній думці (кінець XIX – 30-ті роки XX століття)», за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки є завершеним науковим дослідженням, яке має наукову новизну, теоретичне і практичне значення, відповідає вимогам пп. 9, 11, 13-15 «Порядку присудження наукових ступенів», а його автор – Антипін Є.Б. заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент:
кандидат педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки
Ніжинського державного університету
імені Миколи Гоголя
20.03.2017 р.

